

Asia: VN/16703/2024

## Lausuntopyyntö luonnoksesta vanhuspalvelulain muuttamisesta

### Lausunnonantajan lausunto

#### 1. Pidätkö luonnoksessa esitettyä muutosta kannatettavana?

Ei

#### 2. Onko esitetty muutos toimiva ratkaisu talouden tasapainottamiseksi?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne palvelujen toteuttamisesta taloudellisesti kestäväällä tavalla.

Vanhuspalvelulakiin lisättiin vuonna 2020 muun ohella velvoite vähintään 0,7 työntekijän henkilöstömitoituksesta asiakasta kohti iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon toimintayksiköissä. Työntekijät lasketaan osaksi lakisääteistä vähimmäishenkilöstömitoitusta vain siltä osin, kun he tekevät välitöntä asiakastyötä. Vähimmäishenkilöstömitoitusta koskeva säännös säädettiin alun perin tulevaksi voimaan siirtymäaikana asteittain siten, että täysimääräinen 0,7 työntekijää/asiakas vähimmäismitoitus tulisi voimaan 1.4.2023. Sittemmin siirtymäaikaa on sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuuden haasteitten takia pidennetty siten, että vähimmäismitoitus 0,7 työntekijää asiakasta kohti tulee voimaan 1.1.2028. Nyt lausuttavana olevassa esityksessä ehdotetaan vanhuspalvelulakia jälleen muutettavaksi siten, että mitoituksen tulisi olla pysyvästi vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohden 1.1.2025 lähtien. Lainsäädännön ennakoitavuuden näkökulmasta on ongelmallista, että varautumista ja resursseja vaativia uudistuksia perutaan jo ennen niiden voimaantuloa. Hyvinvointiala Hali ry pitää valitettavana myös sitä, että henkilöstömitoitusta koskevat muutokset ja niihin liittyvä keskustelu vie tilaa muulta vanhuspalveluiden saatavuutta ja kehittämistä koskevalta keskustelulta ja päätöksenteolta.

Hali ry pitää hyvänä lähtökohtana sitä, että henkilöstömitoitus vastaa asiakkaiden yksilöllisiä palvelutarpeita. Riittävänä pidettävä henkilöstömitoitus voi näin ollen vaihdella toimintayksiköittäin ja ajallisesti sen mukaan, millaisia asiakkaiden tarpeet ovat. Esitysluonnoksessa arvioidaan, että vähimmäismitoitus 0,6 riittää perustarpeiden toteuttamiseen, mutta vähimmäismitoituksen laskulla 0,6:een on todennäköisesti vaikutusta mahdollisuuksiin tarjota asiakkaiden toimintakykyä ylläpitävää ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaan. Hallituksen esitysluonnoksessa on kirjattu, että valvontaviranomaisten arvion mukaan 0,6 vähimmäismitoitusta voidaan pitää riittävänä, jos asiakkaat eivät ole vaikeasti muistisairaita tai somaattisesti vaativahoitoisia. Hali ry huomauttaa, että mikäli toimintakykyä ylläpitävää ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa ei voida tarjota, asiakkaiden palvelutarpeet todennäköisesti kasvavat. Sen myötä kasvaa myös henkilöstömitoitus, jota voidaan pitää riittävänä edes perustarpeiden toteuttamiseen. Asiakkaiden tarpeisiin nähden riittämätön henkilöstömitoitus voi lisätä myös muiden palveluiden tarvetta.

lääkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaat tarvitsevat jo nykyisellään lähtökohtaisesti runsaasti tai erittäin runsaasti apua ja ohjausta päivittäisissä toiminnoissaan. Hyvinvointialueiden laatimat suunnitelmat talouden tasapainottamiseksi nojaavat palvelurakenteen muutokseen ikäihmisten asumispalveluissa siten, että ympärivuorokautisen palveluasumisen peittävyys laskisi. Toteutuessaan se tarkoittaa, että palveluihin pääsyn kriteerit tiukkenevat ja asiakkaiden palvelutarpeet sekä hoitoisuus ympärivuorokautisessa palveluasumisessa edelleen kasvavat.

Vaikutusten arvioinnissa olisi hyvä käsitellä henkilöstövaikutuksia mahdollisimman monipuolisesti, vaikka vaikutukset ovat osin vaikeasti ennustettavia. Palveluntuottajat ovat mm. tuoneet esiin, että nykyinen 0,65 henkilöstömitoitus on vaikuttanut positiivisesti henkilöstön työssä jaksamiseen, alan houkuttelevuuteen ja työvoiman saatavuuteen ikääntyneiden yksiköissä. On olemassa riski, että hyvä kehitys pysähtyy tai työvoiman saatavuus vaikeutuu.

Talouden tasapainottamisen näkökulmasta olennaista olisi katsoa, vastaako palvelurakenne ikäihmisten tarpeita, millaisia kustannuksia aiheutuu eri tavoin toteutetuista ja tuotetuista palveluista sekä toisaalta siitä, että ikäihmiset joutuvat odottamaan tarpeelliseksi arvioitua ympärivuorokautista palveluasumista esimerkiksi terveydenhuollon vuodeosastolla tai raskaiden, mutta tarpeisiin nähden riittämättömien kotiin annettavien palveluiden piirissä. Hali ry toteaa, että palveluiden oikea-aikaisella saatavuudella, kohdentamisella ja keskittämällä palveluja kustannustehokkaihin yksiköihin, voitaisiin saavuttaa merkittävät säästöt heikentämättä palveluiden laatutasoa ja saatavuutta heikentämättä.

Lisäksi on huomattava, ettei ehdotettu esitys ota kantaa toimeenpanoon. Lakisääteinen henkilöstömitoitus olisi ehdotetun esityksen mukaan edelleen vähimmäismitoitus, ja tosiasiasa edellytettävä henkilöstömitoitus perustuisi arvioon asukkaiden palvelutarpeista. Lupaviranomaiset voisivat edelleen toimivaltansa nojalla edellyttää 0,65, tai tätä korkeampaa mitoitusta.

### **3. Onko esitetty muutos toimiva ratkaisu henkilöstön saatavuuden ja riittävyyden turvaamiseksi?**

Ei

**Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.**

-

**Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne henkilöstön saatavuuden turvaamisesta asiakkaiden palvelutarpeita vastaavalla tavalla.**

Esitysluonnoksessa arvioidaan, että vähimmäismitoituksen pienentämisellä ja jo säädetyn 0,7 mitoituksen toteutumatta jättämisellä voi olla vaikutusta henkilöstön työtyytyväisyyteen ja motivaatioon. Hali ry on samaa mieltä arviosta. Palvelun asianmukaisen laadun varmistamiseksi tarvitaan riittävästi henkilöstöä. On olemassa riski siitä, että vähimmäishenkilöstömitoituksen alentaminen ehdotetun mukaisesti lisää työntekijöiden kuormittumista työssä ja heikentää työvoimapulasta kärsivän alan veto- ja pitovoimaa. Mikäli ympärivuorokautisen palveluasumisen vähimmäishenkilöstömitoitus säädetään tasolle, jolla yksiköissä ei voida enää tarjota asiakkaille toimintakykyä ylläpitävää ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa, voi työn mielekkäisyys kärsiä ja kuormittavuus nousta, mikä saattaa johtaa henkilöstön hakeutumiseen muille aloille. Lisäksi se saattaa heikentää alan houkuttelevuutta ja alalle hakeutumista.

Ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen laskulla ei ole merkittävää vaikutusta myöskään siihen, miten henkilöstön saatavuus ja riittävyys pystytään turvaamaan muissa iäkkäille asiakkaille suunnatuissa sosiaali- ja terveystaluuissa tai sosiaali- ja terveysalalla kokonaisuudessaan, sillä merkittävä osuus mitoituksen nostosta on tapahtunut hoiva-avustajien kautta.

Lakiesityksen perusteluissa todetaan, että henkilöstön riittävyttä on turvattava palvelun rakenteen keventämisellä. Palvelun keventäminen toteutetaan lakiesityksen perusteluiden mukaan lisäämällä yhteisöllistä asumista nykyisestä noin 5000 asukkaasta 17000 asukkaalla. Lakiesityksen vaikutusarvioinnissa on oletettu, että noin 12% ympärivuorokautisista asukkaista siirtyisi yhteisölliseen asumisen piiriin ja että THL:n arvion mukaan jopa 25% ympärivuorokautisista asukkaista voisi sopia palvelutarpeensa perusteella yhteisölliseen asumiseen. Nykyinen henkilöstömitoitus 0,65 on asukaskohtainen vähimmäismitoitus, jonka perusteella keskimääräinen henkilöstömitoitus ikääntyneiden ympärivuorokautisessa asumispalveluyksikössä on vähintään 0,65. Mikäli 12-25 % ympärivuorokautisten asumispalveluiden asukkaiden hoidon vaatavuus on alhaisempi kuin lakiesityksessä ehdotettu 0,60, ja heidät siirretään kevyempiin palvelumuotoihin, jäljellä olevien ympärivuorokautisten asukkaiden keskimääräinen hoitoisuus nousee ja vastaa vähintään nykyistä henkilöstömitoitusta. Lakiesityksen perusteluissa ei ole riittävästi arvioitu vaikutuksia henkilöstön työkuormitukseen, ottaen huomioon lakiesityksessä esitetyt palvelurakenteen keventämistavoitteet.

Palvelutarpeet kasvavat tulevina vuosina voimakkaasti. Tämä tulee edellyttämään satsauksia riittävän varhain toteutettavaan kuntoutukseen sekä kotiin annettavissa että asumispalveluissa, työnjaon ja henkilöstörakenteen uudistamista ja joustavoittamista, riittäviä aloituspaikkoja sosiaali- ja terveysalan tutkintoon johtavassa koulutuksessa, aikuiskoulutuksen kehittämistä, henkilöstön täydennyskoulutusta, hoiva-avustajien osuuden kasvattamista, kansainvälisiä rekrytointeja sekä

teknologian hyödyntämistä. Hali ry toteaa, että erityisesti yöaikaan hyödynnettävä teknologia luo turvaa asiakkaille ja vapauttaa henkilöstöresursssia päiväaikaan tapahtuvaan työhön.

Ehdotetun esityksen mukaisen 0,6 henkilöstömitoituksen vaihtoehtoinen ratkaisumalli on säilyttää nykyinen 0,65 mitoitus, joka on pystytty THL seurantakyselyiden mukaan toteuttamaan suurimmassa osassa toimintayksiköitä. 0,65 mitoitus on mahdollistanut myös laajemman moniammatillisuuden hoivassa, mikä on tervetullut kehityssuunta ottaen huomioon asiakkaiden moninaiset tarpeet.

#### **4. Kuinka suurelle osalla asiakkaista arvioitte vähimmäismitoituksen 0,6 olevan riittävä turvaamaan laadukkaat ja asiakasturvalliset palvelut?**

**Valitse seuraavista vaihtoehdoista sopivin**

50 % tai vähemmän

#### **Voitte esittää 0,6 mitoituksen riittävyyteen liittyviä näkökohtia.**

Hallituksen esitysluonnoksessa on todettu, että ympärivuorokautisen palveluasumisessa toteutetaan pääosin kaikkein raskain ja vaativin hoito. Hali ry toteaa, ettei laadultaan asianmukaista palvelua tälle asiakasryhmälle voida pääsääntöisesti toteuttaa 0,6 henkilöstömitoituksella. Aluehallintovirastot toteavat lausunnossaan, että valvontahavaintojen perusteella henkilöstömitoituksen ollessa 0,65 tai enemmän, on valvontaviranomaisen valvonnan ja ohjauksen tarve vähentynyt. Mikäli mitoitus on tätä alempi, se tulee aluehallintovirastojen arvion mukaan lisäämään epäkohtailmoituksia ja valvonnan tarvetta, mikä puolestaan lisännee hallinnon kustannuksia.

Lakiesityksen perusteluissa todetaan, että 0,6 mitoitus olisi pääsääntöisesti riittävä perustarpeiden toteuttamiseen, mutta sillä olisi todennäköisesti vaikutusta mahdollisuuksiin tarjota asiakkaiden toimintakykyä ylläpitävää ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa. Hali ry toteaa, että ympärivuorokautisessa palveluasumisessa lähtökohtana tulee pitää laatutasoa, joka turvaa välttämättömien tarpeiden lisäksi oikeuden hyvään elämänlaatuun ja hyvinvointiin elämän viimeisinä vuosina.

#### **6. Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne muutoksen vaikutuksista.**

-

Lindeberg Laura  
Hyvinvointiala HALI ry